

DAĞLIK KARABAĞ SORUNUNDA BÜYÜK GÜÇLER VE POLİTİKALARI

YIL / YEAR 14, SAYI / ISSUE 28 (GÜZ / AUTUMN 2016/2) ss. 115-130

YILDIZ DEVECİ BOZKUŞ

Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Ermeni Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
yildizdeveci@gmail.com

Öz

Bilindiği üzere Dağlık Karabağ Sorunu küresel ve bölgesel gelişmelerden bazen doğrudan bazen de dolaylı bir şekilde etkilenen bir yapıya sahiptir. Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında 2015 yılı Kasım ayında yaşanan uçak krizinin ardından, söz konusu sorunun Dağlık Karabağ bölgesinde de bir takım yansımaları olmuş ve başta Ermenistan olmak üzere sorunun muhatapları tarafından bir takım resmi açıklamalar yapılarak, Dağlık Karabağ Sorunuyla ilgili ülkeler pozisyonlarını net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Kuşkusuz bu tutum ve davranışlar bir kez daha Dağlık Karabağ Sorununun bölgesel ve küresel gelişmelerden ne oranda etkilendiğini en yakın zamanda bizlere gösteren önemli bir gelişme olmuştur. Bu yönüyle soruna bakıldığında konunun yeniden alevlenmesinde olduğu gibi sorunun barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması hususunda da bölgede tarihi bir geçmişe sahip olan bölgesel güçler olarak Türkiye ve Rusya Federasyonu'nun rolü göz ardı edilemez. Tüm bu gelişmeler ışığında bu çalışmada "Büyük Güçler" olarak adlandırılan ABD, Fransa, Almanya, Rusya Federasyonu ve Türkiye'nin Dağlık Karabağ Sorunu konusundaki politikaları genel hatlarıyla değerlendirilecektir. Bu kapsamda Dağlık Karabağ Sorununun Ermenistan ve Azerbaycan'ı nasıl etkilediği, sorununun bölgesel ve küresel gelişmelere bağlı olup olmadığı sorularına yanıt aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Güçler, Dağlık Karabağ, Ermenistan, Türkiye, Rusya Federasyonu, Azerbaycan.

THE GREAT POWER AND POLICIES IN NAGORNO KARABAKH

Abstract

As it is known, the Nagorno-Karabakh problem has a structure that is sometimes directly and indirectly affected by global and regional developments. Following the aircraft crisis between Turkey and the Russian Federation in November 2015, the problem has also been reflected in the Nagorno-Karabakh region, and a number of official explanations have been made by their counterparts, especially Armenia, to clarify the positions of countries regarding the Nagorno-Karabakh problem. Undoubtedly, these attitudes and behaviours have once again become an important

development for us in the nearest time to see how the Nagorno-Karabakh conflict is affected by regional and global developments. Given this aspect of the problem, the role of Turkey and Russia as regional powers that have a historical background in the region cannot be overlooked in terms of peaceful ways of solving the problem as it is in the flare of the issue. In the light of these developments, in this study, the politics of the Nagorno-Karabakh issue of the United States, France, Germany, Russia and Turkey, which are called "Great Powers", will be evaluated in general terms. In this context, how the Nagorno-Karabakh conflict affects Armenia and Azerbaijan and whether the problem depends on regional and global developments will be sought.

Keywords: Great Power, Nagorno-Karabakh, Armenia, Turkey, Russian Federation, Azerbaijan.

Giriş

Kafkasya bölgesi tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda gerek coğrafi gerekse stratejik açıdan önemli bir güzergâh olması nedeniyle hem bölgesel hem de küresel güçlerin dikkatini çekmiştir. Bu nedenle de söz konusu bölge Büyük Güçlerin mücadele alanı haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında başta tarihi İpek Yolu ve Akdeniz olmak üzere Karadeniz ve Azak denizinden geçen nakliye gemilerinin Volga üzerinden Hazar denizine, oradan da Türkistan ve Avrupa'ya ulaşması nedeniyle bölge devletleri ile Büyük Güçlerin bu coğrafyayı yakından takip etmelerine neden olmuştur.

Kafkasya bölgesi tarihsel süreçte başta İran olmak üzere Osmanlı Devleti'nin ve Rusların ciddi mücadeleler verdiği coğrafyadır. Rusların 19. Yüzyılda Kafkasya'yı ele geçirmesiyle birlikte bölge halkları üzerinde de son derece etkili olmaya başladıkları, bu durumun beraberinde Osmanlı ve İran tarafından da kaygı ile izlendiği görülmektedir. Benzer şekilde İngiltere ve Fransa'nın da bölgeyi Rusya Federasyonu'nun ele geçirmesinden rahatsız olduğunu ve Rusya Federasyonu'na karşı tarihsel süreçte Kafkasya konusunda Osmanlı ve İran'ı destekleyen bir politikayı uyguladığını söylemek mümkündür.

Eski dünya düzenine göre Kafkasya Bölgesi Rusya'nın payına düştüğü için Rusya Federasyonu günümüzde de bu durumun değişmesine izin vermek istememektedir. Ancak yenedünya düzeniyle birlikte gerek Büyük Güçlerin gerekse Rusya Federasyonu'nun Kafkasya bölgesindeki çıkarları eskiye oranla daha fazla çatışmaya başlamıştır, bu durumun da beraberinde ilerleyen yıllarda Büyük Güçlerin bölgede Rusya Federasyonu ile daha sık karşı karşıya gelmelerine neden olacağını söylemek mümkündür.

Temelleri tarihsel süreçte çok eski dönemlere dayanan ancak yakın dönemde özellikle Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte yeni ve güncel bir konu olarak sık sık karşımıza çıkan Dağlık Karabağ Sorunu, günümüzde sadece Ermenistan ve Azerbaycan'ı değil, Türkiye-Ermenistan, Türkiye-Rusya Federasyonu ve Türkiye-Azerbaycan ile Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkilerini de derinden etkileyen stratejik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle Dağlık Karabağ Sorununu tam olarak anlayabilmek için sorunun muhataplarının yanı sıra bölgesel ve küresel güçlerin konuya bakış açlarına genel hatlarıyla göz atılmasında yarar vardır.

1.1. Azerbaycan ve Dağlık Karabağ Sorunu

16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilen Karabağ bölgesinin kaderi, dönemsel olarak bölgede yükselen güçler olarak Osmanlı, Pers, Rus gibi güçlü imparatorlukların büyük mücadelelerine sahne olmuştur. 1828 Türkmənçay ve 1829 Edirne Antlaşması'yla Rusların eline geçen bu bölge, Rusların etnik politikaları neticesinde demografik bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçerek günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde Ruslar tarafından Karabağ ve Revan bölgesinin sistemli bir şekilde Ermenileştirildiğini, Rusların tarihsel anlamda İran ve Osmanlı Devleti sınırlarında kendi politikaları için kullanabileceği bir müttefik oluşturmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Rusların bu politikasının, aynı zamanda Türklerle Azeriler arasında Hristiyan bir set oluşturmayı da amaçladığını söylemek mümkündür.

Bölgenin 19. Yüzyılda Rusya'nın kendi politik çıkarları doğrultusunda şekillendiğini ve günümüzde de bölgede Rusya Federasyonu güdümlü politikaların uygulanmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu politikalar Rusya Federasyonu'nun yararına olmakla birlikte bölge ülkeleri açısından birçok sorunun yaşanmasına da neden olmaktadır. Söz konusu sorunlar arasında kuşkusuz ekonomik sıkıntılar ilk sırada yer almaktadır. Nitekim Sovyet sonrası süreçte zaten zor bir süreçten geçen Kafkas ülkelerinin gelirlerinin önemli bir kısmını silahlanma ve askeri konulardaki yatırımlara yapmaları bölgesel barış ve istikrar çabaları önündeki en büyük engelleri oluşturmaktadır. Bu konuda Ermenistan kadar olmasa da Azerbaycan tarafının da çatışmalardan ekonomik anlamda zarar gördüğünü söylemek mümkündür. Örneğin Azerbaycan petrol ve gazının, Dağlık Karabağ Sorunu nedeniyle bu bölgeden değil de farklı güzergâhlar kullanılarak diğer ülkelere gönderilmesi çatışmanın bölgesel ve küresel etkilerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu durumun Azerbaycan için olduğu kadar Ermenistan ekonomisine de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Nitekim Azerbaycan'dan farklı olarak Ermenistan ciddi bir darboğaz içerisinde olup, komşularıyla yaşadığı sorunlar nedeniyle sınırları kapalı ve bir bakıma Rusya Federasyonu ve Gürcistan'a adeta mahkûm bir ülke konumundadır. Oysa Azerbaycan için durum daha farklı olup bölgesel enerji ve ulaşım projeleri konusunda aranan bir ülke konumundadır. Kuşkusuz Dağlık Karabağ Sorununun daha öncede belirttiği üzere Azerbaycan ekonomisi üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Ancak bu olumsuz etkiler Ermenistan ekonomisi ile kıyaslanamayacak düzeydedir. Çünkü Ermenistan'da genel olarak toplumda yaşanan savaş ve ekonomik krizlerden dolayı bir bıkkınlık yaşanmakta ve hatta Karabağ bölgesi de adeta "son çare veya son kurtuluş" olarak algılanmaktadır. Oysa Azerbaycan açısından bakıldığında sorunun toprak bütünlüğü perspektifinden değerlendirildiği ve işgallerin biran önce sona ermesinin birincil sırada olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle soruna bakıldığında her ne kadar savaş iki ülke açısından olumsuz etkilere sahipse de bu durumun Ermenistan'da daha belirgin olduğu söylenebilir.

Önümüzdeki dönemlerde Rusya Federasyonu'nun desteği olmadan Ermenistan'da bir siyasi gelişme ve değişimden bahsedilemese de, Ermenistan'ın Rusya Federasyonu'na alternatif olarak Batı, ABD ve Avrupa Birliği (AB) ile de ilişki kurma yönünde çaba sarf ettiği gözlenmektedir. Benzer şekilde Azerbaycan'ın da bölgede Rusya Federasyonu'nun etkinliğinin farkında olarak Büyük Güçler ve ABD ile yakınlaşma konusunda bir takım adımlar attığını söylemek mümkündür. Ancak buna karşın bölgesel enerji projeleri söz konusu olduğunda Azerbaycan'ın yanında yer alan Büyük Güçlerin, Dağlık Karabağ Sorunu konusunda aynı politikayı izledikleri ve çoğu zaman Azerbaycan'ı yalnız bıraktığı söylenebilir.

Azerbaycan'a göre Ermenistan, Dağlık Karabağ Sorunu konusundaki politikalarını devam ettirdiği sürece hem kendisinin hem de Kafkasya bölgesinin Avrupa ve Euro-Atlantik sahasıyla bütünleşmesine engel olmaya devam edecektir. Sorunun Azerbaycan tarafından öne sürülen çözüm önerisinde sadece uluslararası hukukun kural ve ilkeleri temeline dayalı bir çözüm önerisinin kabul edilebileceğini söylemek mümkündür.

2.1. Ermenistan ve Dağlık Karabağ Sorunu

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Ermeniler tarafından Dağlık Karabağ bölgesinin tarihsel süreçte Ermenilere ait olduğu yönünde bir algı oluşturulmaya çalışılmış ve bölgenin Ruslar tarafından Azerbaycan'a verildiği iddia edilmeye başlanmıştır. Sovyetler döneminde bir iç sorun olarak değerlendirilen Dağlık Karabağ Sorunu, Sovyetlerin sona ermesiyle ve Ermenistan ile Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesi sonucu devletlerarası bir sorun haline gelmiştir.

Ermenistan, Dağlık Karabağ Sorunu konusunda Rusya Federasyonu'nun da desteğiyle özellikle Sovyetlerin dağılmasının ardından hem bölgeyi işgal ederek hem de bölgenin demografik yapısında bir takım değişikliklere giderek sorunun bugüne kadar çözümsüz kalmasında bir numaralı aktör olmuştur. Tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de Ermenistan'ın bölgenin demografik yapısının değişimi için bir takım girişimlerde bulunduğu ve özellikle Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçan Suriyeli Ermenileri Dağlık Karabağ bölgesine yerleştirme konusunda ciddi girişimlerde bulunduğu gözlenmektedir. Özellikle diaspora Ermenileri ile Ermenistan'da yaşayan Ermenileri Dağlık Karabağ bölgesine yerleştirerek burada bir Ermeni çoğunluğu oluşturmaya çalıştığı bilinmektedir.

Ermenistan Dağlık Karabağ Sorunu konusundaki politikalarını devam ettirdiği sürece bölgede izole olmaya mahkûm olmaya devam edecektir. Bu durumda beraberinde mevcut işgal ettikleri bölgelerde çatışma olasılığını daima barındıracaktır. Bu politika ise Ermenistan'ın bölgede daima kendinden güçlü bir ülkenin korumasına ihtiyaç duymasına neden olacaktır. Bu ülke de herkesin bildiği üzere Rusya Federasyonu'ndan başkası olmayacaktır. Ancak Rusya Federasyonu'yla ilgili olarak son dönemlerde Ermenistan'da başta genç nüfus olmak üzere ciddi bir tepkinin oluştuğu ve bunun giderek artış gösterdiği-

ni söylemek mümkündür. Nitekim ülkede başta elektrik, su, gaz, gıda, eğitim vb. daha birçok konuda yapılan gösterilerin büyük bir kısmının aslında Rusya Federasyonu'na yönelik olarak gösterilen bir tepkinin yansıması olduğu, konuyla ilgili sık sık yapılan açıklamalara da yansımaktadır:

"Haziran ayında Ermenistan'da gerçekleşen başkent Erivan'daki karakol baskını olayı ve toplumun büyük kesiminin bu baskında saldırganlara destek vermiş olması, Rusya'ya yönelik hayal kırıklığının ve Ermenistan hükümetinin politikalarına bir tepkinin sonucu olduğu kanaati yaygındır. Hatta bazı yorumcular karakol baskınına Ermenistan hükümetince göz yumulduğu, böylece Rusya'ya duyulan tepkinin Ermenistan'da toplumsal bir kalkışmaya kadar varabileceği mesajı verilmek istediğini öne sürmüşlerdir." Ermenistan'da Rusya Federasyonu'na karşı gençlerle başlayan ve diğer pek çok alana yansıyan bu tepkiler giderek ülkede Rus taraftarlığı ile ABD taraftarlığı arasında bir kutuplaşmayı doğurmaktadır. Bölgedeki bu protestolar uzun vadede Gürcistan benzeri bazı hareketlenmelerin Ermenistan'da da görülme olasılığını barındırmaktadır. Nitekim Ermenistan'da başta genç nüfus olmak üzere birçok kesimin sınırın açılması, Batı ile ilişkiler, Dağlık Karabağ Sorunu vb. konularda giderek Rus yanlısı politikalardan uzaklaşmaya başladığının da sinyallerini vermektedir. Buna karşın Ermeni siyasi kanaat önderlerinin ise Rusya Federasyonu'nu doğrudan karşısına almak yerine ABD ile Rusya Federasyonu arasındaki görüş ayrılıklarından faydalanarak ülkesi adına bu farklılıklardan en iyi şekilde yararlanma politikası olarak değerlendirilebilecek bir denge politikası izledikleri anlaşılmaktadır.

Ermenistan başta Ortak Hava Savunma Sistemleri olmak üzere birçok konuda Rusya Federasyonu'na bağımlıdır ve bu bağımlılık her geçen gün daha da genişletilmektedir. Ermenistan'ın NATO'ya rakip olması için kurulduğu bilinen Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne (CSTO) üyeliği ve Dağlık Karabağ Sorununda attığı adımlar Ermenistan'da yönetimin giderek başta ekonomi olmak üzere, askeri, siyasi ve güvenlik konularında tamamen Rusya Federasyonu'na bağımlı hale geldiğini göstermektedir.

Ermenistan'ın bölgesel enerji, ulaşım ve ticaret projelerinin dışında kalması da bölgede yalnızlaşmasına ve daha hızlı bir şekilde Rusya Federasyonu'nun güdümüne girmesine neden olmaktadır. Oysa sorunun kalıcı ve barışçıl yollarla çözümü Ermenistan kadar Azerbaycan ve Türkiye ile birlikte diğer bölge ülkelerinin de yararına olacaktır. Nitekim Güney Kafkasya'daki olası barış ve istikrar ihtimalleri hem Kuzey Kafkasya hem de Güney Kafkas ülkeleri üzerinde olumlu etkilere sahip olacaktır. Soruna bu açıdan bakıldığında Türkiye-Rusya Federasyonu ilişkilerinde yeni dönemdeki olası ortak projelerin hayata geçirilmesi ve bunların başta Dağlık Karabağ olmak üzere bölgedeki birçok sorun üzerinde olumlu etkilerinin olacağını şimdiden söylemek mümkündür. Ancak bu durumun gerçekleşmesi için Ermenistan'ın gerek Dağlık Karabağ Sorunu gerekse de 1915 Olayları konusunda bir politika değişikliğine gitmesi gerekmektedir. Çünkü Ermenis-

tan tarafından hem Dağlık Karabağ Sorunu hem de 1915 Olayları üzerinden uluslararası kamuoyunda adeta bir Hıristiyan-Müslüman çekişmesi algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Çünkü Ermeniler Dağlık Karabağ Sorununda olduğu gibi 1915 Olaylarında da Türkiye'yi suçlamaya devam etmektedir.

3.1.Uluslararası Kuruluşlar ve Dağlık Karabağ Sorunu

Dağlık Karabağ Sorununun çözümü noktasında başta Minsk grubu olmak üzere birçok uluslararası kuruluş tarafından konuyla ilgili girişimlerde bulunmaktadır. Ancak bu girişimlerden somut sonuçlar çıktığı söylenemez. Dağlık Karabağ Sorununda bir sonuca gidilememesindeki en önemli faktör bölgesel ve küresel güçlerin konuyu kendi çıkarları doğrultusunda ele almaları olmuştur. Bu durum kısmen de olsa uluslararası kuruluşlar için de geçerlidir.

Dağlık Karabağ Sorunu konusunda AB, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu vb. birçok uluslararası kuruluş devreye girmiş ve zaman zaman konuyla ilgili kararlar almışlardır. Bunlar arasında AGİT'in "Adım Adım Yaklaşımı, Paket Antlaşma Önerisi, Ortak Devlet Önerisi, Temel Prensipler/Madrid Prensipleri" örnek olarak gösterilebilir. Ancak Büyük Güçler'in Dağlık Karabağ Sorununa bakış açısıyla benzer şekilde uluslararası kuruluşların da sorunun çözümü konusunda, daha ziyade denge veya statüko politikasını izlediklerini söylemek mümkündür. Fakat özellikle AB bu sorun konusunda diğer kuruluşlardan farklı bir etkiye sahiptir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş döneminde AB yapılanması araştırmacıların da işaret ettiği gibi gerekli barışın sağlanmasında ciddi rol oynamıştır. Bu nedenle AB, Dağlık Karabağ Sorununda çözüme ulaşmak için de daha aktif rol alabilir.

Bu kapsamda örneğin AGİT'in Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne destek verdiği bilinmektedir. Bu da Ermenistan'ın Dağlık Karabağ bölgesini uluslararası kamuoyuna kabul ettirmek konusundaki çabaları önünde ciddi bir engeldir. Ancak netice bakımından herhangi bir yaptırım söz konusu olmadığından bu kuruluşların beyanattan öteye gidemedikleri görülmektedir. Yine benzer şekilde 1994 yılından beri AGİT Minsk Grubunun yürütmekte olduğu çalışmaların yanı sıra BM'nin konuyla ilgili aldığı kararların da içerik bakımından son derece önemli olduğunu ve bu kararlarda net bir biçimde Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının işgaline son vermesine değinen 4 karar alındığı bilinmektedir. Ancak BM'nin söz konusu kararlarına rağmen Ermenistan'ın bunları uygulamadığı görülmektedir.

Uluslararası kuruluşların aldığı kararlar veya konuyla ilgili beyanatlarının herhangi bir etkisinin olmadığı günümüzde artık Büyük Güçlerin basınlarında da sık sık dile getirilen bir husus olmuştur. Örneğin Fransız basınında "AGİT Minsk Grubu'nun Karabağ sorununun çözümü yerine bölgedeki baskın devletlerin lehine olan statükoyu korumak için faaliyet gösterdiği" ileri sürülmektedir. Bu açıklama bir bakıma Dağlık Karabağ Sorununda halen neden ilerleme sağlanamadığının da önemli bir ipucu olarak kabul edilebilir.

AB'nin ise Dağlık Karabağ Sorununu genel olarak, bölgesel sorunlar, gü-

venlik ve istikrar konusuna verdikleri önem adı altında değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. AB konuyu yakından takip etmekte ve sorunun çözümünün askeri yollarla değil barışçıl yollarla, Minsk grubunun desteğiyle çözümünden yana olduklarını sık sık vurgulamaktadır. Ancak yine de başta AB olmak üzere BM ve AĞİT Minsk Grubu gibi uluslararası kuruluşlar çerçevesinden konuya bakıldığında alınan kararların bağlayıcılığının olmayışı sorunun güncelliğini korumasına neden olmaktadır. Özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin ve AĞİT Minsk Grubu'nun da konuyla ilgili kararlarının Ermenistan tarafından pek de dikkate alınmadığını aksine Ermenistan'ın sorunun çözümü noktasında uluslararası kuruluşların çözüm önerilerinden ziyade Rusya Federasyonu güdümlü bir politikadan yana olduğu görülmektedir.

4.1. Büyük Güçler ve Dağlık Karabağ Sorunu

Tarihsel süreçte Dağlık Karabağ Sorununda özellikle Rusya Federasyonu, İran, Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere vb. ülkeler etkin rol almışken günümüzde ise bu konuyla ilgili aktörlerin kısmen de olsa değiştiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar tarihsel süreçte olduğu gibi Rusya Federasyonu bugün de konuyla ilgili bir numaralı aktör olarak bölgede yer alıyor olsa da bu kez soruna dâhil olan ülke profiline oldukça genişlediğini söyleyebiliriz. Bu yönüyle günümüzde Dağlık Karabağ Sorunu dendiğinde Rusya Federasyonu'nun yanı sıra İngiltere, ABD, Almanya, Fransa, Çin, İran ve Türkiye'nin de konuyla ilgili politikalarda bir tutum ortaya koydukları görülmektedir.

Büyük Güçler'in Ermeni soykırımını iddialarında olduğu gibi genel olarak Dağlık Karabağ Sorununda da izledikleri yolun çıkar odaklı olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Dağlık Karabağ bölgesinde yaşanan demografik değişimler ve kültürel mirasın yok edilmesi konularında ilgili ülkelerin ses çıkarmayan bir tutum sergilemeleri de bu durumun önemli göstergelerindedir. Son dönemlerde bölgede birtakım arkeolojik kazıların yapılıyor olunması, buradan bazı tarihi eserlerin Ermenistan'a götürülmesi ve bu faaliyetlere başta İngiltere, İspanya, İrlanda ve Hollanda kökenli kişilerin de katılıyor olması konuya Büyük Güçlerin bakışını ortaya koymasından önemlidir.

Büyük Güçlerin büyük bir çoğunluğunun Dağlık Karabağ Sorunu konusunda Ermenistan yanlısı bir politika izledikleri ve hatta ihlallerin gerçekleştirilmesinde bizzat rol aldıkları da araştırmacıların sık sık değindiği bir husus olmuştur. Son dönemlerde Ermenistan'da bazı paravan şirketlerin Büyük Güçler tarafından kurulduğu ve bu şirketler aracılığıyla bölgenin ekonomik yapısından yararlandığı kaydedilmektedir. Söz konusu şirketler arasında ABD, Almanya, Bulgaristan, Fransa, Güney Kıbrıs, Hollanda, İsviçre ve Rusya Federasyonu gibi birçok ülkenin yer aldığı öne sürülmekte ve bu ülkelerin uluslararası hukuka göre savaş suçu işledikleri de kaydedilmektedir.

Söz konusu ülkelerin Dağlık Karabağ Sorunuyla ilgili yaşanan gelişmeler konusunda yapmış oldukları beyanatlara bakıldığında, bu ülkelerin soruna bakış açlarına dair bazı ipuçları da elde etmek mümkündür. Bu kapsamda

ilk olarak ABD'nin Dağlık Karabağ Sorununa yaklaşımı genel hatlarıyla değerlendirilecektir.

4.2.ABD ve Dağlık Karabağ Sorunu

ABD ilk başlarda Kafkasya konusunda aktif bir politika takınmayarak bölgeyi Rusya Federasyonunun inisiyatifine bırakmış olmasına rağmen son dönemlerde bu konularda bir politika değişikliğine giderek bir takım adımlar atmaya başlamıştır. Ancak bu kez de Rusya Federasyonu ABD'nin bu politikalarından rahatsız olmaya başlamış ve kendi güvenliği açısından ABD'nin söz konusu politikalarını endişe ile karşılamıştır.

Sovyetlerin dağılmasının ardından ABD'nin Kafkaslara yönelik uyguladığı politikalar yani buraya yeterince ilgi göstermemesi beraberinde bölgenin Rusya Federasyonu'nun arka bahçesi haline gelmesine neden olmuştur. ABD, Karabağ Sorunu konusunda Ermeni diasporasının da etkisinde kalarak Ermenistan'ın yanında yer almış ve bu soruna Hristiyan-Müslüman çerçevesinden bakmayı tercih etmiştir. Araştırmacılara göre ABD'nin Karabağ sorunu konusundaki bu politikası Azerbaycan'ın Karabağ Sorunu konusunda hem yalnızlaşmasına hem de daha fazla Rusya Federasyonu'nun güdümüne girmesine neden olmuştur.

Araştırmacılara göre ABD Karabağ sorunu konusunda taraf olmak yerine çözüm odaklı politikalar izlemiş olsaydı demokrasi konusunda bugün belki de Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri içerisinde farklı bir noktada duran Azerbaycan'ın da desteğiyle Kafkasya'da Rusya Federasyonu ve İran'ın nüfuz kurma çabaları kısmen de olsa engellenebilirdi.

Sonuç olarak Rusya Federasyonu'na oranla sonradan bölgeye ilgi duymuş ve burada bir nüfuz kurma çabası içinde olan ABD'nin genelde Kafkasya ve özellikle Dağlık Karabağ politikalarının şekillenmesinde genel hatlarıyla birden fazla faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir. İlk olarak ABD bölgede Gürcistan örneğinde olduğu gibi Rusya Federasyonu'nun geçmişten gelen nüfuzunu kırmak için eski Sovyet coğrafyasındaki muhalif grupları desteklemektedir. Bu durum Rusya Federasyonu'nun gözünden kaçmamaktadır. İkinci olarak ABD, Dağlık Karabağ Sorununda hem ülkesindeki Ermeni diasporasının etkisinde kalmakta hem de bölgesel çıkarları göz önünde bulundurarak bir "denge politikası" yürütmeye çalışmaktadır. Üçüncü olarak ise, ABD gibi İnsan Hakları ve uluslararası hukuk konuları söz konusu olduğunda herkesten çok ön planda olan bir ülkenin Karabağ'ın işgali ve insan hakları konularındaki ihlaller karşısında ses çıkarmayarak adeta bu konuya "göz yumma" politikası izlemeye çalıştığı söylenebilir.

4.3.Rusya Federasyonu ve Dağlık Karabağ Sorunu

Orta Asya ve Kafkasya bölgesini kendisinin arka bahçesi olarak tanımlayan Rusya Federasyonu'nun desteği olmadan ya da bölgede kendisinin yer almadığı bir çözümün kalıcılığında bahsetmek mümkün değildir. 2015 yılının Kasım ayında Rusya Federasyonu ile Türkiye arasında yaşanan uçak krizinin

Dağlık Karabağ Sorununa da birtakım yansımaları olmuştu. Hatta bazı araştırmacılar tarafından Dağlık Karabağ'daki *4 Gün Savaşları* "Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında yapılan bir bilek güreşinin sonucu" şeklinde yorumlanmaya başlanmıştır.

Dağlık Karabağ Sorunu konusunda 2016 yılında Ermenistan-Azerbaycan arasında yaşanan gelişmelerin ardından Rusya Federasyonu bir kez daha devreye girmiş ve Dağlık Karabağ Sorununu görüşmek üzere hem Ermenistan hem de Azerbaycan Cumhurbaşkanıyla St. Petersburg'da bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmenin ardından ortak bir bildiri kabul edilmiştir. Buna göre: *"Aliyev ve Sarkisyan Azerbaycan ile Ermenistan arasında 16 Mayıs'ta Viyana'da gerçekleşen toplantıda varılan, temas hattında istikrarın sağlanması ve Dağlık Karabağ'da barışçıl sürecin tamamlanmasını sağlayacak atmosferin oluşturulması kararlarını teyit etti."* ifadeleri kullanılmıştır. Bu görüşme bir kez daha, Büyük Güçler ve Rusya Federasyonu'nun onayı olmadan bölgede Dağlık Karabağ Sorunu konusunda bir çözümün öngörülemediği mesajı şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim son dönemlerde Ermenistan'ın giderek Rusya Federasyonu ile daha da yakınlaşmakta olduğu ve bu yakınlaşmanın Büyük Güçler ve ABD tarafından kaygı ve dikkatle izlendiği görülmektedir.

Ermenistan'ın Rusya Federasyonu'nun güdümüne giderek daha fazla girdiği konusundaki düşüncelerin artmasına neden olan gelişmeler arasında, Ermenistan'ın bağımsızlık günü yapılan törende Rus yapımı İskender füzelerinin kullanılmış olunması ilk sırada gelmektedir. Araştırmacılar, Rusya Federasyonu'nun İskender füzeleri ile NATO ve ABD'ye bir mesaj vermeye çalıştığını ileri sürerken bu girişim bir kez daha Rusya Federasyonu'nun Kafkasya bölgesini nasıl arka bahçe olarak kullandığını, tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de Kafkasya bölgesini özellikle de Güney Kafkasya coğrafyasını adeta öncü bir kuvvet veya bir tampon bölge olarak değerlendirdiğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Nitekim benzer şekilde Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki IŞİD hedeflerini vurmak için Hazar Denizi'nde bulunan Rus savaş gemilerini kullanması, Rusya Federasyonu'nun bölgeyi saldırgan politikalarında veya olası bir güvenlik tehdidi söz konusu olduğunda nasıl kullandığının en önemli göstergelerinden biridir.

Rusya Federasyonu'nun bölgedeki küresel bir güç olarak Ermenistan'a yönelik başta ülkeyi CSTO üyeliği olmak üzere birçok konuda kendi taraftarı kuruluşlara üyelik konusunda zorlaması buna karşın Ermenistan'ın ise NATO ve ABD konusunda iki taraf arasında denge kurmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak son yaşanan gelişmelerle birlikte Rusya Federasyonu'nun İskender füzeleri ile Ermenistan'ı güvenli bir hale getirmekten ziyade olası bir çatışmada doğrudan hedef haline getirdiğini ortaya koymuştur.

Dağlık Karabağ Sorununda Rusya Federasyonu'nun izlediği politikalara bakıldığında genel hatlarıyla sorunun çözümü konusunda kendisinin de yer aldığı Ermenistan ve Azerbaycan üçlüsü dışında diğer devletlerin veya kuruluşların konuya dâhil olmalarına pek de sıcak bakmadığını ve mevcut statüko-yu koruma taraftarı bir politika izlediği görülmektedir.

Bu nedenle tam da Türkiye-Rusya Federasyonu ilişkilerinde normalleşmenin yaşandığı bu süreçte kuşkusuz bu normalleşmenin Dağlık Karabağ Sorunu na da yansımaları olacaktır. Benzer şekilde sadece Dağlık Karabağ değil belki Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde dahi bir değişim ve dönüşümün yaşanacağı bir sürece girilebileceğini ve bu durumda Rusya Federasyonu'nun yardımıyla bu sürecin başarılı bir şekilde kalıcı hale getirilebileceğini söylemek mümkündür. Konuyla bağlantılı olarak Ermenistan'ın başkenti Erivan'da düzenlenen Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) liderler zirvesinde Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un Karabağ sorunu konusunda yaptığı açıklama önemlidir. Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ekonomi, ulaşım, altyapı gibi alanlarda iş birliği yaparak, Dağlık Karabağ meselesinin çözümünde olumlu rol oynayabileceğini belirten Lavrov, *"Eğer Türkiye ve Ermenistan aralarındaki anlaşmayı Dağlık Karabağ konusuna bakılmaksızın uygulama yoluna giderse, biz bundan memnuniyet duyarız. Ancak bu konuda sağlanacak ilerlemenin, Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleşmesi bakımından kilit rol oynayacağını düşünüyoruz"* ifadelerini kullanmıştır. Bu açıklama yeni dönemde Türkiye-Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin normalleşme sürecine girmesinin Dağlık Karabağ Sorunu üzerinde de birtakım olumlu etkilerinin olabileceğinin sinyallerini vermektedir.

Görüldüğü üzere Rusya Federasyonu açısından Dağlık Karabağ Sorununun çözülmemesi aslında Rusya'nın bölgesel politikalarına uygun bir pozisyon yaratmaktadır. Çünkü sorunun bu şekilde bölgede ihtilaf yaratması tabiri caizse "bölgenin abisi" olarak değerlendirilen Rusya Federasyonu'nun hem Ermenistan hem de Azerbaycan üzerindeki etkisinin devamını sağlayacağından her iki ülkenin hem ekonomik hem de askeri konularda Rusya Federasyonu'na olan bağımlılığın devamını sağlayacaktır. Örneğin 2016 yılında Dağlık Karabağ bölgesinde yaşanan çatışmalar sırasında Rusya Federasyonu'nun hem Ermenistan hem de Azerbaycan'a silah satışı yapmış olması bu tezi güçlendiren bulgular arasında yer almaktadır. Konuyla ilgili Başbakan Medvedev yaptığı açıklamada silah satışlarını meşru göstermek için: *"Eğer Rusya bu rolden vazgeçerse, yeri boş kalmaz, başka ülkelerden silah satın alacaklardır, bu da mevcut dengeyi yok edecektir"* ifadelerini kullanmıştır. Bu açıklamayı Rusya Federasyonu'nun iki ülke üzerindeki etkisinin devam edeceği ve bölge dengelerinin kendilerinin onayı olmadan değiştirilemeyeceğinin bir mesajı şeklinde değerlendirmek mümkündür.

4.4. Türkiye ve Dağlık Karabağ Sorunu

Dağlık Karabağ Sorununda Türkiye'nin izlediği politikaların temelinde 1993 yılında Türkiye'nin Ermenistan'la sınırını kapatmasının önemli bir yeri vardır, bu politika doğrultusunda Türkiye, Ermenistan ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve işgaller konusunda Ermenistan'a net bir mesaj vermiştir.

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında 2015 yılında yaşanan uçak krizinin ardından Rusya Federasyonu'nun yaptığı açıklamalara bakıldığında aslında iki ülke arasındaki sorunların nasıl bölgesel yansımalarının olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu yönüyle Türk-Rus ilişkilerinin uçak krizinin or-

taya çıkışından önceki sürecine bakıldığında ciddi bir yakınlaşma ve işbirliğinden bahsetmek mümkündür. Her iki ülke arasında bu süreçte ciddi sorunlar olmamakla birlikte bölgesel politikalarda birtakım farklılıkların olduğunu, bunun da özellikle Kafkasya söz konusu olduğunda daha da belirgin bir hal aldığını söylemek mümkündür. Araştırmacılar tarafından bu durum “örtülü bir rekabet” olarak adlandırılrsa da iki ülke ilişkilerinin genel olarak sorunsuz bir şekilde devam ettiğini ve her iki ülkenin de bu durumu devam ettirmeye azami özen gösterdiği söylenebilir.

Türkiye'nin Dağlık Karabağ Sorununa bakış açısında diğer ülkelerle benzer ve farklı bazı noktalarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada özellikle son dönemlerde uçak krizinin ardından Türkiye-Rusya Federasyonu ilişkilerinde bir normalleşmenin başlamış olması ve beraberinde Rus ve Türk tarafları tarafından yapılan ılımlı açıklamalar önümüzdeki dönemde Dağlık Karabağ Sorununda yeni bir çözüm aşamasına gelineceğinin sinyalleri olarak değerlendirilebilir. Bu durum bir kez daha Büyük Güçlerin soruna bakış açısının sorunun çözümü noktasında kilit rol oynadığını göstermesi açısından önemlidir.

Rusya'nın Dağlık Karabağ konusunda 2016 yılında yaşanan gelişmeler konusunda Türkiye'yi suçlamadığını açıklaması aslında bir bakıma iki bölgesel gücün sorunun çözümü noktasında ortak hareket edebileceklerinin önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

2016 yılında Türkiye-Rusya ilişkilerinde normalleşme sürecine girilmesiyle birlikte Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Lavrov, Karabağ krizinin çözüme sürecinin Ermenistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin normale dönmesi için kilit rol oynayabileceği yönünde bir beyanatta bulunmasıyla birlikte bölgesel iki aktör olarak Türkiye ve Rusya Federasyonu'nun birbirleriyle olan ilişkilerinin ihtilafli konular üzerindeki yansımaları şeklinde anlaşılabilir. Lavrov'un, Türkiye'nin Karabağ sorununun çözümünde olumlu rol oynayabileceğini ve bölgedeki ekonomik işbirliğinin önünü açabileceği yönündeki açıklamaları iki ülkenin Dağlık Karabağ Sorununda inisiyatif alma konusunda uzlaşabileceklerinin sinyallerini vermektedir. Nitekim Lavrov'un “Bizim tahminlerimiz, Karabağ sorununun çözümü Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinde kilit rol oynayacak” ifadeleri ile bu ihtimaller güçlenmektedir. Ancak Türkiye, Dağlık Karabağ Sorununda her ne kadar işgaller nedeniyle sınırlarını kapatmış olsa da bu durumun tek başına ana sebep olmadığını beraberinde Ermenistan'ın yürütmekte olduğu Türkiye karşıtlığı ve soykırım iddialarının da bu politikada etkili olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde olası bir normalleşme ya da olası bir sınır kapanmasının açılması ihtimalinin gündeme gelebilmesi için Ermenistan'ın da anılan politikalarında bir revizyona gitmesini gerektirmektedir.

4.5.Fransa ve Dağlık Karabağ Sorunu

AGİT Minsk Grubu'nun eş-başkanlarından biri olan Fransa'nın Dağlık Karabağ Sorunu konusundaki tutumuna genel hatlarıyla bakıldığında özellikle 1-5 Nisan tarihleri arasında yaşanan ve literatüre “4 Gün Savaşları” olarak gi-

ren gelişmeler sırasında daha net bir biçimde görülmüştür. “4 Gün Savaşları” sırasında Fransız basınında yer alan makalelerin büyük bir çoğunluğunda Fransa’daki Ermeni diasporası oldukça etkili rol oynamış ve Fransız basınında Azerbaycan karşıtı bir politika izlendiği gözlenmiştir.

Dağlık Karabağ Sorunu konusunda taraflar arasında çatışmaların yaşandığı dönemde Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, 12 Azerbaycan askerinin şehit olduğu Dağlık Karabağ’daki çatışmaları “derin bir üzüntüyle” karşıladığını açıklamış ve taraflara ölçülü davranarak ateşkes çağrısında bulunmuştur. Mayıs 2016’da Aliyev’e gönderdiği mektupta Minsk Grubu Eş başkanı olarak Fransa’nın Rusyalı ve ABD’li taraflar ile Dağlık Karabağ Sorununun barış ve müzakereler yolu ile çözümü konusundaki çabalarının devam edeceği sinyalini vermiştir.

Dağlık Karabağ Sorununda 2016 yılında yaşanan gelişmelerin ardından çözüm görüşmeleri için tarafların bir araya geldiği Viyana görüşmelerine Fransa’da katılmıştır. 16 Mayıs’ta Viyana’da Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan’ın yaptığı görüşmelerde AÇİT Minsk Grubu Eş başkanları, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un yanı sıra Fransa’nın Avrupa İşlerinden Sorumlu Devlet Sekreteri Harlem Desir de hazır bulunmuştur.

ABD’nin Dağlık Karabağ Sorununun çözümü konusunda Rusya’nın yanı sıra Fransa’yı da önemli bir küresel aktör olarak değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Obama’nın ülkesinin Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ Sorununun çözümü için Rusya Federasyonu ve Fransa ile çalışmaya hazır olduğunu her fırsatta dile getirmesi bu politikanın önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

4.6. Almanya ve Dağlık Karabağ Sorunu

Bilindiği üzere AÇİT’in 2016 yılı dönem başkanlığı Almanya tarafından yürütülmektedir. Almanya’nın başkanlık döneminde başta Ukrayna krizi olmak üzere terörle mücadele ve insan haklarının savunulması konularına ağırlık vermesi bekleniyordu.

Ermenistan uluslararası her platformda olduğu gibi Almanya’da da Dağlık Karabağ Sorunu konusunda yardım talebinde bulunarak, bölgenin kendi kaderini tayin hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Bunun için Karabağ’ın uluslararası toplum tarafından tanınması gerektiğini ileri sürerken Alman yetkililer ise yaptıkları açıklamalarda ülkelerinin bu konuda ‘yapıcı şekilde yardım edecekleri’ beyanatında bulunarak statükocu bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Nitekim Almanya tarafından konuyla ilgili yapılan açıklamalarda çoğunlukla sorunun barışlı yollarla çözümü noktasında taraflara tavsiyelerde buldukları bilinmektedir.

Bu tutum başta Azerbaycan olmak üzere sorunun muhatapları tarafından sık sık eleştirilen bir politikadır. Almanya’nın Dağlık Karabağ Sorununu Azerbaycan topraklarının işgalinden ziyade iki ülke arasında Hristiyan-Müslüman

çatışması olduğu izlenimini yaratmaya çalıştığı ve sorunun din temelli olduğu yönünde bir algı oluşturmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Araştırmacılara göre Dağlık Karabağ Sorununda birçok ülke, petrol politikaları nedeniyle konuya farklı bir tutum sergilemekte ve görünürde Azerbaycan'ın yanında yer almaktadır. Kafkasya'da tarihsel süreçten günümüze başta Dağlık Karabağ olmak üzere birçok sorunun temelinde Büyük Güçlerin bölgeye yönelik izledikleri politikaların önemli bir etkisi olmuştur. Bu politikalar da hepimizin bildiği üzere çıkar odaklı politikalar olduğundan bölgesel sorunların çözümünden ziyade sorunların büyüyerek günümüze kadar devam etmesine neden olmuştur. Bölgede kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için ilk olarak uluslararası hukuk kuralları göz önüne bulundurularak hareket edilmesi ve başta Dağlık Karabağ olmak üzere tüm sorunların çözümü noktasında temel dayanak noktası olmalıdır. Büyük Güçlerin ve uluslararası kuruluşların Karabağ sorunu konusunda izledikleri politikaların genellikle sorunun mahiyetinden ziyade Hazar bölgesindeki petrol ve bölgenin stratejik öneminden kaynaklandığını, bu durumun da beraberinde sorunun çözümünde bölgesel ve küresel çıkarların devreye girmesine neden olduğu anlaşılmaktadır.

Büyük Güçlerin yanı sıra Dağlık Karabağ Sorununun çözüme kavuşturulması önündeki bir diğer engel de Ermeni diasporası olmuştur. Nitekim Ermeni diasporası soykırım 1915 Olayları söz konusu olduğunda izledikleri politikayla benzer şekilde Dağlık Karabağ Sorunu konusunda da Azerbaycan ve Türkiye karşıtı bir politika izleyerek Büyük Güçleri yanlarına çekmeye çalışmaktadırlar. Büyük Güçler de benzer şekilde 1915 Olaylarında gerek takindıkları tavırlar gerekse de kabul etmiş oldukları parlamento kararlarıyla bu konulara nasıl siyasi ve çıkar odaklı bir pencereden baktıklarını bir kez daha ortaya koymaktadırlar. Dağlık Karabağ Sorununun çözüme kavuşturulması konusu, Büyük Güçlerin bölgesel çıkarları açısından bakıldığında kısa ve uzun vadede kendileri için de yararlı olacaktır. Çünkü bu devletlerin bölgedeki etkilerinin hızla yayılması noktasında da kilit rol oynayacaktır. Fakat Rusya Federasyonu açısından ise bu durumun Rusya'nın elini zayıflatacağı söylenebilir. Rusya Federasyonu bölgesel anlamda arka bahçesi olarak gördüğü Güney Kafkasya devletlerinin Büyük Güçlerle yakınlaşmasını istemeyeceği için, kendisinin onay vermediği bir çözümden pek de memnun olmayacaktır. Bu yönüyle soruna bakıldığında Dağlık Karabağ konusunda başta ABD, Rusya Federasyonu ve Türkiye olmak üzere İran, AB ve Büyük Güçlerin ortak bir çözüm konusunda anlaşma sağlamaları, diğer uluslararası kuruluşların girişimlerinden çok daha fazla etkili olacaktır.

Dağlık Karabağ Sorununa bu açıdan bakıldığında Türkiye-Rusya arasında son dönemlerde yaşanan normalleşme sürecinin Dağlık Karabağ Sorunu üzerinde de doğrudan ve dolaylı etkilerinin olduğunu görmek mümkündür. Özellikle son dönemlerde Rusya Federasyonu tarafından sorunun çözümü için yürütülen müzakerelerde Türkiye'nin de AGİT Minsk Grubunun yürütmekte olduğu çalışmalarda yer alabileceği yönünde yapılan beyanlar, bir bakıma

Rusya Federasyonu'nun da Dağlık Karabağ Sorunu konusunda Türkiye'ye yönelik bakış açısının değiştiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu değişiklik aynı zamanda uzun zamandan beri Türkiye'yi AGİT Minsk Grubu çalışmalarının dışında tutmaya çalışan Ermenistan'a yönelik de bir mesaj içermektedir.

Dolayısıyla bölgede kalıcı bir çözüm sağlanabilmesi için sorunun muhataplarının bir araya gelerek başta uluslararası hukuk olmak üzere, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından kabul edilen sınırlar dâhilinde bölgede, hem Ermeni hem Azerbaycan vatandaşlarının barış içerisinde yaşamalarının sağlanması gerekmektedir. Bu koşulların oluşturulabilmesinin temel şartı da Ermenilerin işgal ettikleri noktalardan çekilmeleri ve Azerbaycan'daki mültecilerin yerlerine dönmeleridir. Sorunun muhatapları ve bölgesel aktörlerin de yer aldığı kongre, çalıştay ve konferans vb. etkinliklerin daha sık yapılması, çözüm önerilerinin geliştirilmesi, konuyla ilgili akademisyen, STK çalışanları ve uzmanların yer aldığı çalışmalar mevcut iletişimsizliğin bir an önce aşılmasında önemli rol oynayacaktır. Kafkasya'nın ekonomik, coğrafi, stratejik ve bölgesel anlamda kalkınması ve gelişmesi Dağlık Karabağ bölgesindeki çatışmanın sona ermesiyle de doğrudan bağlantılı olacaktır. Nitekim bu sorunun çözümü sadece iki ülke değil diğer bölge ülkeleri üzerinde de önemli bir etkiye sahip olacağından, bölgesel ve küresel aktörlerin statükocu bir politika izlemekten ziyade tarafları yakınlaştıracak uzlaşmacı bir söylem geliştirmeleri bölgesel barışa ciddi bir katkı sağlayacaktır.

Informative Abstract

The Great Power And Policies In Nagorno Karabakh

The Caucasus region is the geography of the serious struggles given by notably Iran, Ottoman Empire and the Russians in the historical process. It is seen that the Russians have become very influential on the people of the region with the seizure of the Caucasus in the 19th century, and this situation is followed with deep concern by the Ottomans and Iran. Similarly, it is possible to say that Britain and France are uncomfortable with Russian Federation seizure of the region, and that they have historically applied a policy that supports the Ottoman and Iranian in Caucasus issue against the Russian Federation.

Because according to the old world order Caucasus region falls to the share of Russia, the Russian Federation does not want to allow this situation to change at the present time. However, with the new world order, the interests of both the Great Powers and the Russian Federation in the Caucasus region have begun to clash more than the old days, which in the following years will cause the Great Powers to face the Russian Federation more frequently in the region.

Nagorno-Karabakh issue which has recently been encountered time after time as a new, contemporary topic and based on very old times in the historical process especially with the disintegration of the Soviets is not only affecting Armenia and Azerbaijan but also affecting deeply the strategic relations of Turkey with other countries and Turkey-Armenia, Turkey-Rus-

sian Federation, Turkey-Azerbaijan relations. For this reason, in order to fully understand the Nagorno-Karabakh conflict, besides the sides of the issue it is useful to look at the problem in general, as well as the points of view of the regional and global powers. This work will focus on the developments affecting the views of the powers of Nagorno-Karabakh in this point.

Following the plane crisis between Turkey and the Russian Federation in November 2015, the problem had some influences in the Nagorno-Karabakh region and a number of official statements were stated by their counterparts, particularly Armenia, to clarify their positions regarding the Nagorno-Karabakh problem. Undoubtedly, these attitudes and behaviours have once again become an important development to show us the extent to which the Nagorno-Karabakh conflict has been affected by regional and global developments. Regarding this problem, the role of Turkey and the Russian Federation as regional forces with a historical background in the region cannot be ignored, as it is in the flare of the issue as well as the solution of the problem through peaceful means. Under the light of all these developments, the politics of the Nagorno-Karabakh issue of the United States, France, Germany, the Russian Federation and Turkey, which are called "Great Powers" in this study, will be evaluated in general terms. In this context, how the Nagorno-Karabakh conflict affects Armenia and Azerbaijan and whether the problem depends on regional and global developments will be sought.

Keywords: Great Power, Nagorno-Karabakh, Armenia, Turkey, Russian Federation, Azerbaijan

Kaynakça

- Çeçen, Anıl, *Türkiye ve Avrasya, Türkiye'nin Stratejik Arayışları*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Gökçe, Mustafa, "Yukarı Karabağ Sorunu ve Türkiye-Ermenistan İlişkileri Üzerine", *Turkish Studies*, Volume 6/1 Winter, 2011.
- Görgülü, Aybars "Türkiye-Ermenistan İlişkileri ve Dağlık Karabağ Sorunu", *Yeni Türkiye*, 60/2014,
- Gün, Osman, "Fransız Medyasının Karabağ Savaşı Değerlendirmesi", 3 Mayıs 2016, <http://avim.org.tr/tr/Yorum/FRANSIZ-MEDYASININ-KARABAG-SAVASI-DEGERLENDIRMESI>
- Gürbüz, Vedat, *Kafkasya'da Siyaset*, Kadim Yayınları, 2012.
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan "Self-Determinasyon Hakkı Bağlamında Dağlık Karabağ Sorunu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 11, Sayı. 41, s. 103-121, 2015.
- Mustafayev, Beşir, "Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, Güz 2013.
- Pehlivan, Zühre Nur, "Rusya'nın Ermeni Devleti Kurma Politikasının Sonucu: Karabağ Sorunu", *Asia Minor Studies, International Journal of Social Sciences*, Cilt:4, Sayı: 8, Temmuz 2016.
- Sarınay, Yusuf, "Osmanlı Arşivlerinde Karabağ", *Ermenistan-Azerbaycan Dağlık Kara-*

bağ İhtilafı: Bölgesel Barış ve Güvenliğe ve Komşuluk İlişkilerine Bir Tehdit, AVİM Yayınları, Ankara, 2014.

Şir, Aslan Yavuz, "Rüşvet Mi? Yeni Bir Sorun Mu? Ermenistan'ın Yeni İskender Füzeleri", 19 Ekim 2016, www.avim.org.tr

Tangi, Sait, "Dağlık Karabağ Sorunu Çatışma Çözümü", 10 Aralık 2014, <https://sait-tangi.wordpress.com>

Tuncel, Turgut Kerem, "Violations of international law in Karabakh", 18 Ekim 2016, www.hurriyetdailynews.com

Turan, Aslıhan P., "Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi." Paris Sorbonne Üniversitesi, 2010.

Yılmaz, Salih -Abdullah Yakşi, "Osmanlı Devleti'nden Günümüze Türk-Rus İlişkileri", TYB AKADEMİ/Bahar, 2016/17.

"AB:" Dağlık Karabağ meselesinde Viyana görüşmelerini olumlu buluyoruz", 18 Mayıs 2016, <http://tr.trend.az/scaucasus/2535085.html>

"AB:" Dağlık Karabağ meselesinde Viyana görüşmelerini olumlu buluyoruz", 18 Mayıs 2016, <http://tr.trend.az/scaucasus/2535085.html>

"AGİT dönem başkanlığı Almanya'da", 1 Ocak 2016, <http://www.dw.com/tr/agit-donem-baskanligi-almanyada/a-18953904>

"Almanya Karabağ'a Objektif Bakmalı", 14 Nisan 2006, <http://www.sabah.de/almanya-karabaga-objektif-bakmalı>

"Dağlık Karabağ'da çözüm girişimleri: AGİT Minsk Grubu'nun müzakere çıkmazı", 23 Ekim 2012, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/daglik-karabagda-cozum-girisimleri-agit-minsk-grubunun-muzakere-cikmazi>

"Fransa Cumhurbaşkanı Hollande'dan 'Dağlık Karabağ' açıklaması", 3 Nisan 2016, <http://aa.com.tr/tr/dunya/fransa-cumhurbaskani-hollandedan-daglik-karabag-aciklamasi/548396>

"Fransa Cumhurbaşkanı: Dağlık Karabağ Sorununun barış yolu ile çözümü için çabalarımızı devam ettireceğiz", 26 Mayıs 2016, <http://tr.trend.az/news/politics/2538415.html>

"Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Liderler Zirvesi", 14 Ekim 2016. www.haberler.com

"Lavrov'dan Karabağ Krizi Açıklaması", 15 Ekim 2016, www.sondakika.com

"Lavrov: Türkiye Karabağ sorunun çözümünde olumlu rol oynayabilir", 14 Ekim 2016, <http://tr.trend.az/scaucasus/2672649.html>

"Obama Dağlık Karabağ Sorununun çözümü için Rusya ve Fransa ile çalışmaya hazır olduğunu belirtti", 7 Temmuz 2016, <http://tr.trend.az/other/informer/2554735.html>

"Rusya'da 'Dağlık Karabağ' zirvesi", 20 Haziran 2016. www.hurriyet.com

Rusya, Suriye'deki IŞİD hedeflerini Hazar Denizi'nden vurdu, 7 Ekim 2015, www.hurriyet.com.tr

"Rusya: Dağlık Karabağ'da Türkiye'yi suçlamıyoruz", 4 Nisan 2016. www.bbc.com

"Sarkisyan Dağlık Karabağ için destek istedi", 6 Nisan 2016, <http://www.dw.com/tr/sarkisyan-daglik-karabag-icin-destek-istedi/a-19167864>